

ชื่อผลงานเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM) เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

นางสาวอรวรรณี แวโด้ย

หลักการและเหตุผล

เด็กวัย ๐-๕ ปี เป็นวัยรากฐานของการพัฒนาการเจริญเติบโตทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยเฉพาะด้านสมอง ซึ่งเติบโตถึงร้อยละ ๘๐ ของผู้ใหญ่ โดยเฉพาะในระยะ ๕ ปีแรกของชีวิต ซึ่งเป็นระยะที่ร่างกายและสมองมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องได้รับการเลี้ยงดูที่ดีที่สุดทั้งด้านร่างกายและสมอง เพื่อส่งเสริมพัฒนาการรอบด้านรวมทั้งการกระตุ้นให้มีการพัฒนาได้เต็มศักยภาพ หากเด็กวัยนี้ได้รับการดูแลให้มีการพัฒนาทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ อย่างถูกต้องโดยมีครอบครัวเป็นหลักเหมาะสมกับวัยแล้ว เด็กก็จะสามารถเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ สามารถสร้างสรรค์และทำประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้นครอบครัวจึงควรตระหนักและให้ความสำคัญกับคุณภาพการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมศักยภาพของเด็ก เนื่องจากเด็กวัย ๐-๕ปี เป็นวัยที่สำคัญที่สุดในการวางรากฐานสำคัญต่างๆในทุกๆ ด้าน เป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ผู้ดูแลเด็ก จึงต้องให้ความสำคัญและติดตามพร้อมทั้งกระตุ้น ส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ พัฒนาการทางด้านการช่วยเหลือตัวเองและสังคม พัฒนาการทางด้าน อารมณ์และสติปัญญา พัฒนาการด้านภาษาและการพูดสื่อสารของเด็ก เพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมของช่วงวัย จะทำให้การเลี้ยงดูในวัยต่อมาง่ายและสมวัยยิ่งขึ้น

คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยหรือ DSPM-Developmental Surveillance and Promotion Manual เป็นคู่มือที่สามารถให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองใช้ในการเฝ้าระวังและส่งเสริมการเจริญเติบโตของลูกหลานอย่างใกล้ชิด โดยผู้ปกครองสามารถติดตามพัฒนาการเด็กในด้านต่างๆ ได้แก่ ความสามารถด้านการเคลื่อนไหว (GM) ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา(FM) ด้านการเข้าใจภาษา(RL) ด้านการใช้ภาษา(EL) และด้านการช่วยเหลือตัวเองและสังคม (PS) ของเด็กวัยต่างๆ เพื่อที่จะได้ทราบถึงพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัย และหาวิธีส่งเสริมพัฒนาการให้เด็กในแต่ละด้าน การจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็นในการฝึกและส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่บ้าน เด็กจะเรียนรู้ และทำสิ่งต่างๆตามความสามารถในแต่ละช่วงวัยพร้อมที่จะพัฒนาขั้นต่อไป หากสงสัยล่าช้าก็สามารถส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการที่สมวัยได้ ตามคำแนะนำในคู่มือ DSPM

จากการศึกษาพัฒนาการเด็กปฐมวัยไทย ปี พ.ศ.๒๕๕๗ พบว่า เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการสมวัยร้อยละ ๗๒.๗ และสงสัยล่าช้าร้อยละ ๒๗.๓ ซึ่งมีอัตราสูงกว่าสถิติ องค์การอนามัยโลกที่พบว่าร้อยละ ๑๕-๒๐ ของเด็กทั่วโลกมีพัฒนาการที่ผิดปกติ เมื่อพิจารณาจากกลุ่มอายุที่เด็ก ปฐมวัยมีพัฒนาการล่าช้ามากที่สุด คือเด็กกลุ่มอายุ ๓-๕ ปีร้อยละ ๓๔.๘ โดยพบพัฒนาการล่าช้าด้านภาษาและ ด้านการเข้าใจภาษาสูงสุดทั้ง ๒ กลุ่มอายุ คือเด็กอายุ ๐-๒ ปีร้อยละ๑๗.๓ และเด็กอายุ ๓-๕ ปีร้อยละ ๓๘.๘ รองลงมาด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กและการปรับตัว กลุ่มอายุ ๐-๒ ปีร้อยละ ๘.๓ และกลุ่มอายุ ๓-๕ ปีร้อยละ๑๕.๔ สาเหตุประการหนึ่งเป็นเพราะไม่มีใครให้ความสนใจพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างจริงจัง (สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย, ๒๕๖๐)

กระทรวงสาธารณสุข ในฐานะหน่วยงานหลักที่ดูแลสุขภาพของประชาชนชาวไทยทุกช่วงชีวิต ในปี ๒๕๕๘ จึงผนึกกำลังร่วมกับกระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ กรมการแพทย์ทหารบกและกรุงเทพมหานคร ตลอดจนภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ร่วม

รับผิดชอบและช่วยกันผลักดัน และนำนโยบายเด็กปฐมวัยไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย และดำเนินการขับเคลื่อนประสานความร่วมมือกัน โดยเน้นให้ครอบครัวเป็นแกนหลักในการพัฒนาเด็ก ให้ชุมชน และสังคมเป็นฐานที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการพัฒนาเลี้ยงดูเด็กทุกขั้นตอน คุณภาพ ของประเทศชาติสืบต่อไป โดยจัดทำโครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘ (สำนักตรวจ และประเมินผล สำนักงาน ปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๙) เพื่อเน้นการเฝ้าระวังส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ตั้งแต่แรกเกิด - ๕ ปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กไทยทุกคน ได้รับการเฝ้าระวังและติดตามส่งเสริมกระตุ้น พัฒนาการอย่างต่อเนื่อง โดยพ่อแม่ ผู้ดูแลเด็ก อาสาสมัครสาธารณสุขเชิงวิชาชีพ (อสม.) ครูพี่เลี้ยงเด็กในพื้นที่ คัดกรอง ส่งเสริมและกระตุ้น พัฒนาการของเด็กไทยทุกคน ตามช่วงอายุ ๙, ๑๘, ๓๐ และ ๔๒ เดือน โดย เจ้าหน้าที่สาธารณสุขร่วมกับหน่วยงานหลักในพื้นที่ เด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สถานที่ดูแลเด็กปฐมวัย สถานที่ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน ให้มีการพัฒนาการสมวัยทุกคน สนับสนุนให้ใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (Developmental Surveillance and Promotion Manual; DSPM) และในปี พ.ศ.๒๕๕๘ กระทรวงสาธารณสุข โดยกรมอนามัยมีนโยบายให้ใช้หนังสือคู่มือ DSPM พร้อมกันทั่วประเทศเนื่องจาก DSPM เป็นคู่มือที่ใช้ในการเฝ้าระวัง คัดกรอง และส่งเสริมพัฒนาการเด็ก โดยกรมอนามัยมีนโยบายให้ทุกโรงพยาบาล แจกคู่มือ DSPM ให้มารดา หลังคลอดก่อนกลับบ้านทุกราย

จากการเก็บข้อมูลในคลินิกเด็กดี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ ๑๒ ยะลา ในเรื่องของการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (Developmental Surveillance and Promotion Manual; DSPM) เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของกรมอนามัย ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม-กันยายน พ.ศ.๒๕๖๒ จำนวน ๗๗ รายพบว่า ผู้ดูแลเด็กนำคู่มือมาเมื่อมารับบริการที่คลินิกเด็กดี จำนวน ๓๘ ราย คิดเป็นร้อยละ ๔๙ และใช้คู่มือ DSPM ในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กจำนวน ๑๖ ราย คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๗ จากปัญหาดังกล่าว จึงได้ร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุของการไม่ได้ใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) พบว่า ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ยังไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) จึงนำไปสู่การพัฒนาแบบให้ผู้ดูแลเด็กมีการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (Developmental Surveillance and Promotion Manual; DSPM) เพื่อส่งเสริมและเฝ้าระวังพัฒนาการเด็กอย่างคุ้มค่าและครอบคลุม เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการสมวัยมากกว่า ร้อยละ ๘๕ เพราะหากเด็กปฐมวัยไม่ได้รับการดูแลจากครอบครัวที่เหมาะสมตั้งแต่วันนี้ จะถือเป็นการสูญเสียโอกาสอันสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อพัฒนารูปแบบการสนับสนุนให้ผู้ดูแลเด็กมีการใช้คู่มือ DSPM ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

วิธีการดำเนินงาน/วิธีการศึกษา/ขอบเขตงาน

แนวทางการดำเนินงาน

๑. วิเคราะห์ปัญหาถึงรูปแบบการใช้คู่มือเฝ้าระวังและการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ของคลินิกเด็กดีและประชุมร่วมกันเพื่อหาสาเหตุและปัจจัยเชื่อมโยงภายในแผนกคลินิกเด็กดีถึงขั้นตอนการให้บริการที่ส่งผลกระทบต่อให้ผู้ดูแลเด็กไม่สามารถใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

๒. นำผลจากการวิเคราะห์วางแผนพัฒนารูปแบบการให้บริการเพื่อส่งเสริมการใช้คู่มือเฝ้าระวังและการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

๓. สร้างรูปแบบใหม่และดำเนินการตามรูปแบบที่วางไว้

๔.เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน

๕.สรุปผลการดำเนินงาน

การศึกษา

เด็กอายุ ๒ เดือน ที่มารับบริการที่คลินิกเด็กดี เก็บข้อมูลก่อนเข้ารับบริการ และเก็บข้อมูลหลังรับบริการที่ อายุ ๔ เดือน โดยกรณีศึกษาเป็นผู้รับบริการอายุ๒เดือน แบ่งเป็น๒กลุ่ม ใช้รูปแบบเดิม และใช้รูปแบบใหม่

ระยะเวลาในการศึกษา เดือนตุลาคม ๒๕๖๒ – มีนาคม ๒๕๖๓

รูปแบบการส่งเสริมการใช้คู่มือDSPMเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็ก มีรูปแบบดังนี้

๑. จุดคัดกรอง เจ้าหน้าที่มีการสอบถามการพาคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM)และการลงบันทึกพัฒนาการทุกครั้งที่มาใช้บริการ

๒. อธิบายถึงความสำคัญของการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM)ให้ผู้ดูแลเด็กทราบ

๓. ติดใบแจ้งเตือนการพามาครั้งต่อไปทั้งในOPD card และสมุดสีชมพูเพื่อบอกให้ผู้ดูแลเด็กให้ความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการบุตรครั้งต่อไป

๔. กระบวนการให้บริการ ที่อายุ ๒ เดือน

นัดเข้า กระบวนการโรงเรียนพ่อแม่ให้ความรู้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ กระบวนการกิน กอด เล่น เล่า นอน เฝ้าดูฟัน สอน สาธิต การใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) ให้ผู้ดูแลเด็กฝึกปฏิบัติตรวจพัฒนาการและบันทึกผลพัฒนาการเอง ร่วมแลกเปลี่ยนวิธีการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก เพื่อให้เห็นความสำคัญและเข้าใจ เน้นให้ผู้ดูแลเด็กนำคู่มือ DSPM เมื่อมารับบริการทุกครั้ง

๕.ติดตามการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กครั้งต่อไปว่ามีพัฒนาการสมวัยหรือไม่

ผลการดำเนินงาน/ผลการศึกษา

การศึกษา

เก็บข้อมูลการนำคู่มือ DSPMและการใช้คู่มือDSPM ของผู้ดูแลเด็กอายุ ๒ เดือน ที่มารับบริการที่คลินิกเด็กดี เพื่อเป็นข้อมูลก่อนเข้ารับบริการตามรูปแบบใหม่ และเก็บข้อมูลหลังรับบริการเมื่อผู้ดูแลนำเด็กมารับบริการตอนอายุ ๔ เดือน

ระยะเวลาในการศึกษา เดือนตุลาคม ๒๕๖๒ – มีนาคม ๒๕๖๓

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าผู้รับบริการ ในคลินิกสุขภาพเด็กดี ผู้ดูแลเด็กอายุ ๒ เดือนที่มารับบริการในครั้งแรก นำคู่มือมาเมื่อมารับบริการร้อยละ ๓๒.๗๐ และมีการบันทึกข้อมูลเพียงร้อยละ ๑๘.๒๔ ผู้ดูแลเด็กอายุ ๔ เดือน ที่เข้ารับบริการรูปแบบเดิมนำคู่มือมาเมื่อมารับบริการ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๔๖.๑๕ และมีการบันทึกข้อมูล ร้อยละ ๒๙.๒๓ เด็กอายุ ๔ เดือน ที่เข้ารับบริการรูปแบบใหม่ นำคู่มือมาเมื่อมารับบริการ ร้อยละ ๖๕.๘๒ และมีการบันทึกข้อมูล ร้อยละ ๕๙.๔๙ ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ จำนวนและร้อยละของเด็กที่ผู้ดูแลนำคู่มือ DSPM มาใช้บริการ และการบันทึกพัฒนาการใช้คู่มือ DSPM

ประเด็น	ก่อนเข้ารับบริการ	หลังเข้ารับบริการ	
	เด็กอายุ ๒ เดือน	เด็กอายุ ๔เดือน รับบริการรูปแบบเดิม	เด็กอายุ ๔เดือน รับบริการรูปแบบใหม่
จำนวนเด็ก	๑๕๙	๖๕	๗๙
การนำคู่มือมาเมื่อมา รับบริการ	๕๒ (๓๒.๗๐%)	๓๐ (๔๖.๑๕%)	๕๒ (๖๕.๘๒%)
บันทึกพัฒนาการเด็ก ในคู่มือ	๒๙ (๑๘.๒๔%)	๑๙ (๒๙.๒๓%)	๔๗ (๕๙.๔๙%)

๕.๒ การนำไปใช้ประโยชน์

-การพัฒนากระบวนการ

๑.ระบบคัดกรอง

-มีการตรวจสอบติดตามการใช้คู่มือการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM) ของผู้ดูแลเด็กทุกรายที่มารับบริการและเน้นย้ำการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM)ทุกราย

-ติดใบแจ้งเตือนกรณีผู้รับบริการไม่พาคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM) เพื่อเป็นการย้ำเตือนให้ผู้รับบริการจะต้องพามาและตรวจพัฒนาการเบื้องต้นก่อนมารับบริการทุกครั้ง

๒.โรงเรียนพ่อแม่

-มีการสอนโรงเรียนพ่อแม่เรื่องการใช้คู่มือการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM) เพื่อให้พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูเห็นความสำคัญ มีความรู้และทักษะ สามารถส่งเสริมพัฒนาการบุตรได้

๓.จุดคัดกรองพัฒนาการ

-มีการตรวจพัฒนาการทุกรายและส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูบันทึกพัฒนาการบุตรด้วยตนเองเพื่อสร้างความมั่นใจสามารถกลับไปเฝ้าระวังและบันทึกพัฒนาการของบุตรที่บ้านได้

๔.ระบบนัด(ห้องฉีดวัคซีน)

-เน้นย้ำผู้ปกครองเรื่องการนัดครั้งต่อไป การบันทึกพัฒนาการบุตร และการนำคู่มือการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยมารับบริการด้วยทุกครั้ง

๕.๓ ความยุ่งยากในการดำเนินงาน/ปัญหาและอุปสรรค

- คู่มือ DSPM ไม่เพียงพอต่อการให้บริการ
- คู่มือเล่มใหญ่ ผู้รับบริการไม่สะดวกต่อการพกพา

๕.๔ ข้อเสนอแนะ/วิจารณ์

- อาจจะมีการปรับคู่มือการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยเป็นแบบ Digital สามารถดาวน์โหลดคู่มือมาใช้ได้ เป็นการประหยัดทรัพยากร และง่ายต่อการพกพา และสามารถบันทึกได้ในโทรศัพท์

- การส่งเสริมให้พ่อ แม่ หรือผู้ดูแล มีการเฝ้าระวังและบันทึกพัฒนาการเด็ก นอกจากมีประโยชน์ด้านการส่งเสริมพัฒนาการ ยังสามารถสร้างความผูกพันระหว่างเด็กกับพ่อ แม่ ผู้เลี้ยงดู ซึ่งถือเป็นภูมิคุ้มกันที่สำคัญที่สุดสำหรับเด็ก และบางครั้งผู้เลี้ยงดูสามารถส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้โดยการประยุกต์ใช้ของเล่นภูมิปัญญาชาวบ้านโดยสอดแทรกในกิจกรรมชีวิตประจำวันได้โดยใช้สิ่งของที่มีอยู่ในบ้านมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความสนุกสนานและอยากร่วมทำกิจกรรม

- ควรมีการจัดกิจกรรมโรงเรียนพ่อแม่ที่มีกิจกรรมให้ลงมือปฏิบัติในคลินิกเด็กดี เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ดูแลเด็ก หรือระหว่างผู้ดูแลเด็กด้วยกัน

- ควรมีการตั้งกลุ่มไลน์ของคลินิกสุขภาพเด็กดี เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน โดยมีเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลเป็นผู้ประสานหรือให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่กลุ่มและส่งข้อมูลกระตุ้นผู้ดูแลเด็ก

- ควรปรับกระบวนการให้ความรู้ในการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย โดยเริ่มให้รู้จักคู่มือตั้งแต่ฝากครรภ์ และ สอน สาธิต การใช้คู่มือที่แผนกหลังคลอด

๕.๕ การเผยแพร่ -

ขอรับรองว่าผลงานดังกล่าวข้างต้นเป็นความจริงทุกประการ